

Wiesław Magdzik

SZCZEPIENIE PRZECIWKO WIRUSOWEMU ZAPALENIU WĄTROBY TYPU B I SYTUACJA EPIDEMIOLOGICZNA TEJ CHOROBY W KRAJACH EUROPEJSKICH W LATACH 1990-2001

Emerytowany profesor Państwowego Zakładu Higieny

Na podstawie materiału zebranego i opracowanego przez EURO-HEP.NET dokonano analizy szczepień przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby (wzw B) i sytuacji epidemiologicznej tej choroby po 1990 roku w 22 krajach regionu europejskiego oraz w mniejszym zakresie analizy szczepień w dalszych 30 krajach. Z analizy tej wynika, że w regionie europejskim na 52 kraje, masowe szczepienia przeciw wzw B noworodków i niemowląt nie były wymieniane w programach szczepień 13 krajów (25,0%), a szczepienia starszych dzieci i młodzieży w 28 krajach (53,8%). Do krajów o wysokich liczbach i odsetkach zaszczepionych osób należą Włochy, Bułgaria, Polska, Rumunia, Litwa.

W latach 1990-2001 stabilną i korzystną sytuację epidemiologiczną notowano w 10 krajach spośród 22 (45,4%), spadek zapadalności w 6 krajach (27,2%), wzrost zapadalności w 4 krajach (18,2%), w 2 krajach (8,2%) dane były niepełne. W Polsce stwierdzono najbardziej intensywny spadek zapadalności na wzw B.

Słowa kluczowe: wirusowe zapalenie wątroby typu B, szczepienia, sytuacja epidemiologiczna

Key words: hepatitis B, vaccination, epidemiological situation

WSTĘP

Odsetki osób szczepionych przeciw wirusowemu zapaleniu wątroby typu B, stan uodpornienia i sytuację epidemiologiczną wirusowego zapalenia wątroby typu B i w niektórych krajach europejskich opracowano na podstawie publikacji pt. „*Surveillance and prevention of hepatitis A and B in 22 countries 1990-2001*” wydanej przez Uniwersytet w Antwerpii przygotowanej przez EUROHEP.NET, to jest przez grupę osób powołanych przez Komisję Europejską pod patronatem prof. *Pierre Van Damme* z Uniwersytetu w Antwerpii, w skład której wchodziłi: *Mira Kojouharova* z Bułgarii, *Ron Dagan* z Izraela, *Paolo Bonanni* z Włoch, *Ilytautas Usonis* z Litwy, *Johanes Hallauer* z Niemiec i *Wiesław Magdzik* z Polski.

W publikacji tej autorzy zastrzegają, że przedstawione informacje nie reprezentują opinii Unii Europejskiej, nie gwarantują, że dane przedstawione są kompletne i w pełni prawidłowe oraz, że nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wynikłe z tego powodu.

Jednak wydają się być one wiarygodne i wiążące dla niniejszego opracowania.

Publikacja zawiera dokładniejsze informacje z 22 krajów europejskich tj. z Austrii, Belgii, Bułgarii, Czech, Anglii z Walią, Estonii, Niemiec, Grecji, Węgier, Izraela, Włoch, Łotwy, Litwy, Luksemburga, Malty, Holandii, Norwegii, Polski, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Turcji w postaci plakatów z danymi dotyczącymi surveillance, epidemiologii i zapobiegania wirusowego zapalenia wątroby typu A i typu B oraz dane mniej dokładne pozostałych wymienionych poniżej 30 krajów regionu europejskiego.

Analizie poddano informacje z zakresu szczepień przeciwko wzv typu B niemowląt, dzieci starszych i młodzieży oraz osób z grup ryzyka, a także kształtowanie się w poszczególnych 22 krajach zapadalności na wirusowe zapalenie wątroby typu B po 1990 roku.

Wstępnie założono, że na stan uodpornienia populacji największy wpływ ma odsetek szczepionych niemowląt oraz w drugiej kolejności dzieci starszych lub młodzieży i liczba lat wykonywania tych szczepień. Mniej istotny wpływ ma szczepienie osób z grup ryzyka. Odsetek zaszczepionych niemowląt, jak również dzieci i młodzieży, był każdego roku w poszczególnych krajach i w poszczególnych latach do siebie zbliżony. Dlatego podany w publikacji odsetek zaszczepionych w 2001 roku wydaje się, że można z założeniem pewnego przybliżenia ocenić również jako podobny w poszczególnych krajach do odsetka w innych sąsiednich latach.

SZCZEPIENIE PRZECIWKO WZW B W 22 KRAJACH

Z danych zawartych w publikacji wynika, że obowiązkowe szczepienia masowe niemowląt przeciw wzv B wykonywano w 16 na 22 kraje. Rozpoczęto w 1991 roku w Bułgarii i we Włoszech; w 1992 roku w Izraelu; w 1994 roku w Polsce; w 1995 roku w Niemczech i Rumunii; w 1996 roku w Luksemburgu; w 1997 roku na Łotwie; w 1998 roku w Austrii, Grecji, na Litwie, Turcji i Słowacji; w 1999 roku w Belgii; w 2001 roku w Czechach i w 2003 roku w Estonii.

Szczepień masowych przeciwko wzv B zarówno niemowląt jak i dzieci starszych oraz młodzieży nie uwzględniono w programach szczepień 3 krajów (13,6%), to jest Anglii z Walią, Holandii i Norwegii. Ponadto nie uwzględniono szczepień tylko niemowląt w dalszych 3 krajach tj. Słowenii, na Węgrzech, na Malcie. Łącznie nie szczepiono niemowląt w 6 krajach (27,2%). We wszystkich tych 6 krajach szczepiono tylko niemowlęta urodzone przez matki zakażone HBV.

Niemowlęta były więc szczepione w 16 krajach (72,8%). W 12 krajach spośród nich (75,0%) obowiązywał w 2001 roku uniwersalny schemat trzydawkowego szczepienia niemowląt 0, 1, 6. We Włoszech i w Rumunii – 0, 2, 6, w Turcji – 0, 2, 9, a w Austrii schemat czterodawkowy – 0, 1, 2, 12.

W 8 krajach pierwszą dawkę szczepionki podawano w dniu urodzenia; na Litwie w wieku 2-3 dni; w Czechach, na Słowenii i w Niemczech w wieku około 2 miesięcy.

W 2001 roku szczepienia niemowląt wykonano w Polsce – w 99,6%, na Litwie i w Słowacji – w 99%, w Rumunii – w 98%, w Czechach – w 97%, we Włoszech i na

Łotwie – w 96 %, w Bułgarii – w 93%, w Grecji – w 82%, w Niemczech – 73%, w Turcji – w 72%, Austrii – w 42 %. Ponadto odsetek wykonanych szczepień w Belgii, Estonii, Izraelu i Luksemburgu w 2001 roku był nieznanym.

Dzieci starsze i młodzież nie były szczepione w 6 krajach, to jest w Austrii, Bułgarii, Izraelu, Łotwie, Luksemburgu i Słowacji łącznie z krajami, w których w programie szczepień nie były uwzględnione szczepienia przeciwko wzv B ani niemowląt ani dzieci starszych i młodzieży w 9 krajach (40,9% poddanych analizie 22 krajów). Dzieci starsze były więc szczepione w 13 krajach (59,1%).

Szczepienia dzieci starszych i młodzieży rozpoczęto w 1991 roku we Włoszech, w 1995 roku w Niemczech, w 1996 roku w Bułgarii, w 1997 roku na Malcie, w 1998 roku w Grecji i Słowenii, w 1999 roku w Belgii, Estonii, na Węgrzech, Rumunii, w 2000 roku w Polsce, a na Litwie i w Czechach w 2001 roku. Szczepienia starszych dzieci i młodzieży nie wykonywano łącznie z krajami, gdzie nie szczepiono ani niemowląt ani dzieci starszych i młodzieży, w 9 krajach (40,9%), to jest: w Anglii z Walią, Holandii, Norwegii, na Łotwie, w Turcji, Austrii, Izraelu, Luksemburgu i w Słowacji.

We wszystkich krajach z wyjątkiem Słowenii obowiązywał miesięczny schemat szczepienia 0, 1, 6, a w Słowenii 0, 1, 12.

Szczepiono w Słowenii i w Grecji dzieci w wieku 6-7 lat, na Malcie i w Rumunii dzieci w wieku 9 lat, w Niemczech w wieku 10 lat, w 6 dalszych krajach tj. w Belgii, Bułgarii, Czechach, Estonii, Włoszech na Litwie dzieci w wieku 12 lat, a na Węgrzech i w Polsce młodzież w wieku 14 lat.

Odsetek zaszczepionych dzieci i młodzieży w 2001 roku wynosił na Węgrzech – 99,9%; w Rumunii – 98%; w Słowenii – 97%; w Czechach – 96,5%; w Polsce – 93,5%, w Estonii – 90%, we Włoszech – 70%. W 6 dalszych krajach tj. w Belgii, Bułgarii, Niemczech, Grecji, na Litwie i Malcie odsetek zaszczepionych starszych dzieci i młodzieży był nieznanym.

Szczepieniami przeciwko wzv typu B obejmowano w każdym kraju osoby z grup ryzyka. Na podstawie posiadanych danych nie ma możliwości oszacowania, jaką liczbę osób lub jaki odsetek tych osób został zaszczepiony. Można się wypowiadać jedynie o rodzajach grup ryzyka poddawanych szczepieniom.

W Estonii obejmowano szczepieniem tylko profesjonalne grupy ryzyka, to jest praktycznie pracowników ochrony zdrowia. W Austrii szczepiono narkomanów pobierających dożylnie środki uzależniające oraz osoby ze ścisłej styczności, najczęściej domowej, z osobami zakażonymi HIV, a w Holandii podlegały szczepieniom tzw. dożylni narkomani, homoseksualiści – mężczyźni i osoby dializowane.

Pozostałe kraje podzielić można na dwie grupy:

– 6 krajów (27,2%), w których szczepiono osoby dializowane, pracowników ochrony zdrowia i osoby ze ścisłych kontaktów z zakażonymi HIV (Polska, Litwa, Rumunia, Czechy, Łotwa, Węgry);

– 13 krajów (59,0%), gdzie prócz powyżej wymienionych grup ryzyka obejmowano szczepieniami również narkomanów pobierających środki uzależniające dożylnie i homoseksualistów-mężczyzn (Włochy, Bułgaria, Grecja, Niemcy, Turcja, Belgia, Izrael, Luksemburg, Malta, Słowenia, Anglia z Walią, Norwegia, Słowacja).

W celu oszacowania uodpornienia populacji w poszczególnych krajach sporządzono załączoną tabelę I. O stopniu uodpornienia populacji decydują, jak wyżej podano, przede

Tabela I. Zaszczepienie przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B niemowląt oraz dzieci starszych lub młodzieży. Liczba lat przeprowadzania szczepień do 2004 roku. Odsetek szczepionych w 2001 roku oraz grupy ryzyka obejmowane szczepieniami w 22 krajach europejskich

Table I. Coverage of infants, older children and adolescents by vaccination against hepatitis B. Number of years of vaccination up to 2004 and percentage of vaccinated persons in 2001. Vaccinated risk groups of adults in 22 European countries

Kraj	Szczepienie niemowląt		Szczepienie starszych dzieci i młodzieży		Szczepienie osób z grup ryzyka					
	liczba lat szczepień do 2004	wykonawstwo w 2001 w %	liczba lat szczepień do 2004	wykonawstwo w 2001 w %	dożylni narkomani	homoseksualności – mężczyźni	osoby dializowane	profesjonalne grupy ryzyka	domowy kontakt z zakażonymi HBV	inni
Polska	10	99,6	4	93,5			+	+	+	+
Litwa	6	99	2	NN			+	+	+	+
Słowacja	6	99	-	-	+	+	+	+	+	+
Rumunia	9	98	5	98			+	+	+	
Czechy	3	97	3	96,5			+	+	+	
Łotwa	7	96	-	-			+	+	+	
Włochy	13	96	13	70	+	+	+	+	+	
Bulgaria	13	93	8	NN	+	+	+	+	+	+
Grecja	6	82	6	NN	+	+	+	+	+	+
Niemcy	9	73	9	NN	+	+	+	+	+	+
Turcja	5	72	-	-	+	+	+	+	+	
Austria	6	42	-	-	+			+		
Belgia	5	NN	5	NN	+	+	+	+	+	+
Estonia	1	NN	5	90				+		
Izrael	12	NN	-	-	+	+	+	+	+	+
Luksemburg	8	NN	-	-	+	+	+	+	+	
Węgry	-	- X	5	99,9				+	+	+
Malta	-	- X	7	NN	+	+	+	+	+	+
Słowenia	-	- X	6	97	+	+	+	+	+	+
Anglia z Walią	-	- X	-	-	+	+	+	+	+	+
Holandia	-	- X	-	-	+	+	+			+
Norwegia	-	- X	-	-	+	+	+	+	+	+

Legenda:

NN – odsetek niezany;

X – szczepienie noworodków urodzonych przez matki zakażone HIV;

- – szczepienie nieuwzględnione w programie szczepień;

+ – uwzględnione szczepienie osób z grupy ryzyka

wszystkim odsetek obejmowanych szczepieniami niemowląt i starszych dzieci oraz młodzieży i liczba lat przeprowadzanych szczepień. Można przypuszczać, że do krajów o populacji najlepiej uodpornionych należy zaliczyć następujące 5 krajów: Włochy, Bułgarię, Polskę, Rumunię, Litwę. Polska wśród tych 22 krajów zajmuje trzecie miejsce pod względem uodpornienia populacji. Różnice między tymi krajami nie są jednak zasadnicze.

SYTUACJA EPIDEMIOLOGICZNA WZW B W 22 KRAJACH

Informacje na temat zapadalności na wzv typu B w latach 1990-2001 uzyskano z wykresów słupkowych, które były włączone do opublikowanych plakatów dotyczących 22 krajów europejskich. Dlatego brak jest dokładnych danych liczbowych, natomiast dobrze uwidocznione zostały trendy kształtujące zapadalność w poszczególnych latach okresu 1990-2001.

Zapadalność na wzv typu B w 10 analizowanych krajach (45,4%) była każdego roku w latach 1990-2001 na zbliżonym poziomie nie wykazując zasadniczych wzrostów lub spadków. Niską zapadalność nieprzekraczającą 5,0 na 100 000 notowano w 9 spośród tych krajów tj. w Austrii, Anglii z Walią, Grecji, Holandii, Izraelu, na Malcie, Węgrzech, we Włoszech, Słowenii, natomiast średnią zapadalność nieprzekraczającą w żadnym z lat 10, 0 na 100 000 w Niemczech.

Spadek zapadalności między 1990 r. a 2001 zanotowano w 6 analizowanych krajach (27,2%) Najintensywniejszy spadek wystąpił w Polsce (od około 40 w 1990 roku do około 5 w 2001 roku), znaczny w Bułgarii i Rumunii (od około 35 do około 15), na Litwie (od około 20 do około 10) oraz w Czechach i w Słowacji (od około 10 do około 5).

Wzrost zapadalności zanotowano między 1990 r. a 2001 rokiem w 4 poddanych analizie krajach (18,2%). Najbardziej intensywny był on w Estonii (od około 10 do 40 na 100 000), następnie na Łotwie (od około 20 do 35 na 100 000) oraz w Norwegii i Turcji ((od około 5 do 10 na 100 000).

Informacje z 2 krajów (8,2%) były niepełne. Dotyczyły one Belgii, gdzie zapadalność była niższa od 10 na 100 000 i Luksemburgu, gdzie zapadalność wynosiła pomiędzy 10 a 20 na 100 000.

SZCZEPIENIA PRZECIWKO WZW B W POZOSTAŁYCH 30 KRAJACH EUROPEJSKICH

Informacje dla pozostałych 30 krajów europejskich są dużo skromniejsze niż informacje dla poprzednio omówionych 22 krajów.

Do tej grupy należą: Albania, Andora, Armenia, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Białoruś, Chorwacja, Cypr, Dania, Finlandia, Macedonia, Francja, Gruzja, Islandia, Irlandia, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Monako, Portugalia, Rosja, San Marino, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Jugosławia.

Niemowłeta oraz dzieci starsze i młodzież byli szczepieni przeciwko wzv typu B w 25 krajach (83,3%). W 5 krajach (16,7%) nie szczepiono ani niemowląt ani dzieci starszych lub młodzieży.

Noworodki i niemowłeta były szczepione w 23 krajach (76,6%). W 19 krajach spośród nich pierwszą dawkę szczepionki podawano noworodkom, w 2 krajach niemowłatom

w wieku 2 miesięcy (we Francji i na Cyprze), oraz w 2 krajach w wieku 6 miesięcy (w Monaco i w Jugosławii). W 7 krajach (23,4%) (Chorwacja, Dania, Finlandia, Irlandia, Islandia, Szwecja i Szwajcaria) niemowlęta nie były szczepione przeciwko wzv typu B. Stosowano następujące miesięczne schematy szczepienia trzydawkowego: 0, 1, 6 w 6 krajach; 0, 1, 5 w 1 kraju; 0, 1, 8, w 1 kraju; 0, 1, 10 w 1 kraju; 0, 2, 6 w 4 krajach; 0, 2, 4 w 5 krajach; 0, 2, 9 w 1 kraju; 0, 2, 10 w 1 kraju i schemat szczepienia czterodawkowego 0, 1, 5, 6 w 1 kraju.

Dzieci starsze i młodzież były szczepione przeciwko wzv B w 11 krajach (26,7%) w wieku między 11 a 13 lat. We wszystkich krajach miesięczny schemat szczepień był 0, 1, 6.

Nie szczepiono dzieci i młodzieży w 19 krajach (63,3%).

PODSUMOWANIE

W regionie europejskim w programach szczepień ogółem 52 krajów, w 8 krajach (15,4%) nie były uwzględniane szczepienia przeciwko wzv typu B niemowląt jak również dzieci starszych i młodzieży. Niemowlęta nie były szczepione łącznie w regionie europejskim w 13 krajach (25,0%), a dzieci starsze i młodzież w 28 krajach (53,8%).

W Magdzik

VACCINATION AGAINST HEPATITIS B AND EPIDEMIOLOGICAL SITUATION OF THIS DISEASE IN EUROPEAN COUNTRIES IN THE YEARS 1990-2001

SUMMARY

Programme of vaccination in 52 countries of European Region does not include vaccination against hepatitis B of newborns and infants in 13 countries (25,0%), of older children and adolescents in 28 countries (53,8%) and among them newborns, infants older children and adolescents in 8 countries (15,4%).

The best coverage of vaccination was found in Italy, Bulgaria, Poland, Romain and Lithuania.

Number of cases of hepatitis B in the years 1990-2001 in 10 countries among 22 (45,4%), decreased in 6 countries (27,2%), increased in 4 countries (18,2%).

The biggest improvement of epidemiological situation of hepatitis B was found in Poland.

Otrzymano: 7.02.2006 r.

Adres autora:

Prof. dr hab. med. Wiesław Magdzik
Państwowy Zakład Higieny
ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa